

EUGENE BOCHART, OSTENDE A LA MAIN. DICTIONNAIRE HISTORIQUE DES RUES, PLACES, MONUMENTS, PROMENADES, ETC... BRUXELLES (1861)

Dat is het oudste werkje over straten, pleinen, monumenten, enz. van Oostende. Na bijna 120 jaar, waarin de culturele en materiële omstandigheden sterk veranderd zijn, blijft dat boekje, in zijn geheel, voor de liefhebber zeer lezenswaard.

Volgens E. Desseyn (Dict. biograph. des Sciences, des Lettres et des Arts, Brux., 1935) werd Eugène Bochart (E.B.) "cordonnier, homme de lettres, ancien conseiller communal de Bruxelles" geboren in Oostende in 1819 en stierf hij in 1877 in Brussel. Over zijn Oostendse herkomst heb ik echter geen spoor gevonden in de registers van de burgerlijke stand van onze stad.

Die schoenmaker-letterkundige moet een opmerkelijk, bedrijvig en ambitieus man geweest zijn. Zijn bibliografie bevat : twee gidsen voor Brussel, nl. een gids voor vreemdelingen (1851) en een van Oud en Nieuw Brussel (1857). Verder "Fleurons patriotiques de la jeunesse belge" (1859) waarvan hij hetzelfde jaar een Nederlandse uitgave publiceerde. Tenslotte : "Fleurons patriotiques de la couronne belge (1856) en "Biographies des Membres des deux Chambres législatives. Session 1857-1858" (1858). Van die twee laatste werken en ook van "Oostende à la main" bezit onze Stadsbibliotheek een exemplaar.

Laatstgenoemde "Fleurons" zijn een soort herdenkingsalbum van de feestelijkheden en tal van Belgische gemeenten gehouden n.a.v. de 25ste verjaardag van de inhuldiging van Koning Leopold I. Het eerste deel bevat de verslagen, het tweede liederen en gedichten voor die gelegenheid gemaakt. Het is een polyglottische verzameling van 29 Franse (waaronder een van Felix Coenraets uit Oostende), 5 Waalse, 5 Vlaamse (waaronder een van Vrouwe Van Ackere, gebr. Maria Doolaeghe -de populaire dichteres uit Diksmuide - 1803-1878), 2 Italiaanse en 2 Latijnse.

De biografieën van de leden van de wetgevende Kamers is een lijvig boekdeel geïllustreerd met fijne litho's, portretten van senatoren en volksvertegenwoordigers. In zijn "Préface" bekent E.B. : "Nous vous permettrons parfois la discussion et la critique". Wat hij inderdaad graag deed, zoals uit zijn "Oostende à la main" blijkt. In de lijst van de volksvertegenwoordigers uit die tijd staat o.a. : Jean Ignace Antoine Van Iseghem, geb. in Oostende op 6.2.1816, verkozen op 13.6.1848, Oostends gemeenteraadslid sinds 1856 en bevoegd op het gebied van handelsverdragen en de scheepvaart. E.B. noemt hem "ni écrivain, ni orateur" en schiet op hem, die in 1861 burgemeester van Oostende werd, in zijn Oostendse gids een pijltje af (zie verder).

En nu dat "Oostende à la main" van E.B. De bonte inhoud verraadt een levendige geest die zich meestal zakelijk maar zich ook herhaaldelijk lyrisch uitdrukt, hier en daar polemisch en soms met een vleugje naïeve zelfgenoegzaamheid.

Na de inleiding, waarin E.B. verklaart te streven naar "vérité, clarté, moralité et convenance", krijgen we wat topografische en statistische gegevens (p. 9-14). We vernemen dat op 31 december 1859 de bevolking 16.909 inwoners telt waaronder 2.000 Engelsen. De stad heeft 4 poorten, 51 straten, 1.500 huizen, touwslagerijen, zeilmakerijen en verscheidene tabak-, zeep- en oliefabrieken.

Nogal bevreedend is het psychologisch verschil dat E.B. opmerkt tussen vissers en matrozen. Het leven van de visser, onontwikkeld maar onverschrokken, beperkt zich tot het vangen van vis en het uitgeven van het zuurgewonnen geld. De matroos is meer ontwikkeld, kalmer in het gevaar, minder bijgelovig maar groter verkwister. De Oostendse burger is over 't algemeen beleefd, houdt van gezelschap en bezit een uitgesproken handelsgeest. Er is weinig partijzucht en er zijn geen familieveten. (Niet te geloven !). Buiten de muziek bloeien kunsten en letteren er niet. Er is dringend een museum en een bibliotheek nodig (wensen die goddank al lang verhoord zijn !).

Op de Oostendse kiezerslijsten staan 491 kiezers voor de wetgevende Kamers, 507 voor de provincieraad, 541 voor de gemeenteraad. Tot de eerste categorie behoren o.a. : 113 ambachtslieden, 84 kleinhandelaars, 59 eigenaars, 50 kroeghouders, 30 pasteibakkers en bakkers, 25 groothandelaars, 13 kleine hotelhouders, 7 dokters en chirurgen, 6 apothekers, 6 slagers, 4 brouwers, 3 juweliërs, 1 advocaat, 1 architect, 1 molenaar en 1 rentenier.

Hierna weidt E.B. uit over 't klimaat en de baden (p. 15-20). Ons klimaat is heel gezond wegens de voortdurende beweging van de lucht en het zoutgehalte ervan. Daarom heerst hier weinig longtering. De zeebaden zijn de roem van Oostende maar ze worden nog te weinig gebruikt. Die koude baden zijn uitstekend voor het zenuwstelsel en de bloedsomloop. Ze moeten echter met zorg genomen worden : slechts één keer per dag, het liefst 's morgens en niet als men bezweet is of na een copieuze maaltijd. Loop dadelijk de zee in en houd het water uit je oren met een badmuts. Niet langer baden dan 20 min., blijf in beweging, laat de golven tegen je rug slaan, droog je direct af, drink daarna een glas madeira of malaga en ga wandelen. Heilzaam is ook een ritje langs het strand op 'n paard of op 'n ezel (dat was dan voor de happy few !).

Nu volgt een beknopt overzicht van Oostendes geschiedenis (p. 21-34). Allemaal bekende zaken. Onnauwkeurig is de opmerking : "Dès qu'Ostende tomba au pouvoir des Espagnols, les habitant émigrèrent en masse...". Dat gebeurde eigenlijk vóór de capitulatie.

Aan het slot van dat hoofdstuk verklaart E.B. "en qualité d'écrivain politique" vertrouwen te hebben in de meerderheid der gemeenteraadsleden maar minder in de nieuwe burgemeester (ei, ei ! en dat was Jean Ignace Van Iseghem die van 1861 tot 1882 het algemeen vertrouwen genoten heeft. Hoe moet het E.B. verdrieten dat er in Oostende een laan de naam draagt van die burgemeester, "ni écrivain, ni orateur" !).

Daarna serveert E.B. de hoofdschotel, zijn "Dictionnaire historique" (p. 35-126) die alfabetisch is opgevat. Het eerste lemma is : Abattoir (rue de 1'), het laatste : Traversière (rue).

Bij de bespreking van de "rue Albert" (nu het gedeelte van de E. Beernaertstraat tussen Christinastraat en de H. Serruyslaan) spuwt E.B. zijn gal uit op Aartshertog Albrecht omdat die verantwoordelijk zou geweest zijn voor het langdurig beleg dat zoveel bloed heeft doen vloeien (alsof de omstandigheden de man van Isabella niet gedwongen hebben !). En E.B. gaat verder : "... nous aurions préféré au mitrailleur d'Ostende (asjeblijf !), un des plus généreux défenseurs de la ville : Simon Stévin, l'illustre ingénieur brugeois..." (p. 36). Daar kijk je van op : S. Stevin, verdediger van het belegerde Oostende ! Wel diende S. Stevin sinds 1593 in het Staatse leger, maar nog nergens heb ik vermeld gevonden dat onze merkwaardige Bruggeling actief is geweest in Oostende. Misschien bedoelt E.B. dat de ideeën van S. Stevin over sterktenbouw door Prins Maurits, zijn vriend en bewonderaar, -aan wie de zorg voor de vesting was opgedragen- ook in Oostende in praktijk werden gebracht.

In verband met het stadhuis - onder : Armes (place d') - waarin zich "la grande salle du casino" bevindt, citeert E.B. : "tarif de l'abonnement aux fêtes du casino". Voor de Oostendenaars - par ménage, pour toute la saison... Fr. 15. Geen kleinigheid als men bedenkt dat een werkman toen 1 F. per dag verdiende !

De "rue de la Bride", als vertaling van Breidelstraat, zit E.B. dwars. Hij spreekt van "traducteur ignorant" en "erreur grossière". Het moet "rue Breydel" zijn, zegt hij, naar de naam van de Brugse volksleider uit de 14e eeuw. Dat lijkt wel heel onwaarschijnlijk want veel devotie heeft die gespierde "maceclier" hier niet genoten. A. Sleeks (Oude Oostendse Straten en Gebouwen. 1960) vindt de vertaling correct en beweert dat breidel o.a. een band is die twee delen samenhoudt of verbindt. Als voorbeeld geeft hij op "breidelsteen", een woord dat ik nergens heb aangetroffen.

De Bo (*Westvlaams Idioticon*) leert wat anders. Breidel, breiel betekent niet alleen "gebit" maar ook : de leuning van een brug en de verlengde uiteinden van die afsluiting als om de toegang tot de brug te beveiligen. Als voorbeeld haalt hij aan : "een brug met een breiel... De Breidelstraat te Brugge". Etymologisch nu (vgl. o.a. Vercoullie) is breidel afgeleid van breien in de betekenis van (heen en weer) trekken en vandaar vlechten. Dat laatste wordt door De Bo bevestigd. En vlechten is een manier van verbinden. Zodat Breidelstraat misschien "verbindingstraat" zou kunnen betekenen. Het blijft een semantisch probleempje.

De Werfstraat (rue du Carénage) -nu H. Serruyslaan - geeft E.B. de gelegenheid afkeurend te spreken over de artesische put in 1859 in het (latere) Leopoldspark geboord. Hij noemt het een "travail malheureux". Zelfs de wasvrouwen willen dat water niet. Met welgevallen haalt hij "La Flandre Maritime" van 2 december 1859 aan : "Die onderneming is een volledig mislukking. Ze hebben water gevonden, maar welk water ! Wij verkiezen zeewater dat overvloediger is en bijna even goed".

Sprekende over de zeedijk deelt E.B. de prijs van het abonnement mee "pour les entrées au Kursaal" (p. 81). Voor een Oostends gezin "avec les entrées au Casino et au Jardin des Princes : 35 F. pour la saison". Ook geen peulschilletje. Dat Prinsenhof lag tussen de Capucijnenstraat en het Hulppoortje (het zogn. Uleportje), gelegen aan het einde van de Hofstraat.

Interessanter is de paragraaf : "Service de la plage" (p. 85). Een paar details. Tussen het oosterstaketsel en Mariakerke, een strook verdeeld in een oostelijke en een westelijke zone, moet de concessiehouder respectievelijk 100 en 200 badkoetsen ter beschikking stellen, waarvan respectievelijk 30 en 60 met 2 afdelingen. In iedere koets moeten er 4 badkostuums voor heren en 4 voor dames liggen, benevens een reglement en een klachtenboek. Er wordt éénpaard voorzien voor 7 badkoetsen. Minstens 3 koetsen moeten reddingstoestellen en hulpmiddelen bevatten. Verder is er voor iedere groep van 50 koetsen een redder met redding gordel en een kurken bol gehecht aan een koord van 100 m lengte, en voldoende roeiers voor de reddingboot. Het dienstpersoneel moet een herkenningsteken dragen en mag geen fooien ontvangen (hoe bestaat het !). Kosten : 'n badkoets met één afdeling, per persoon : 0,60 F. Een persoonlijke gids : 0,60 F. Aan het slot geeft E.B. een prikje : hij pleit voor vrije exploitatie en wijst privileges af.

Van de parochiekerk (op de Place Saint-Pierre), na de brand in augustus 1896 vervangen door de huidige SS. Petrus en Pauluskerk, geeft E.B. (p. 114) een inventaris op van de schilderijen (allemaal verbrand ?).

Bij al die nuchtere beschrijvingen kan E.B. zijn literaire neigingen niet altijd bedwingen. Ze braken al door in zijn "Résumé historique" waar hij bij het aantippen van de dood van koningin Marie-Louise (11 oktober 1850) de verzen afdrukt - overigens van geringe poëtische waarde - die hij naar aanleiding van haar begrafenis gepubliceerd had. Ook in zijn "Dictionnaire historique" laat hij in een achttal gevallen zijn fantasie en zijn sentimentaliteit de vrije teugel.

Hij verhaalt drie liefdedrama's. Het eerste (in verband met de Brabantstraat) speelt zich af in 1649. Een Spaanse don, uitzichtloos verliefd, pleegt zelfmoord en probeert zijn dood in de schoenen te schuiven van zijn rivaal. Zijn wraak mislukt op het nippertje (p. 46-49). Het tweede (in verband met de Lijnbaanstraat) betreft de jonge vrouw, die, verstoten door generaal Francis Vere, tijdens het beleg bij een bestorming van de stad door de Spanjaarden op 7 januari 1602, vrijwillig, in mannenkleren de dood ingaat (p. 70-71). Het derde (in verband met de Kortestraat, nu Kleine Weststraat) getiteld : "Souvenir du camp de Beverloo" is een geschiedenis uit 1834-1836 : het komt hierop neer : de verloofde van een Oostends meisje wordt in een duel om haar gedood en zij trekt naar het klooster (p. 72-77).

Verder vertelt E.B. (in verband met de Breidelstraat) met details en dialogen, het spaak gelopen complot van kardinaal Mazarin tegen Oostende in 1648 (p. 50-57). In de Sint-Franciscusstraat woonde omstreeks 1700 een vissersvrouw, in haar weduwschap krankzinnig geworden ("la folle d'Ostende"). Ook dat feit wordt dramatisch uiteengezet. (p. 95-98). De Langestraat, waar, in nr 53, koningin Marie-Louise stierf, inspireert hem 5 bladzijden ontboezemingen (p. 101-106). Tenslotte is de zee voor E.B. een bron van diepe aandoeningen, eerst in een stuk, bestaande uit proza en verzen, dat hij betitelt : "Un rêve sur les épis-brise-lames" ("extase, viens à mon secours !") (p. 82-84) en tenslotte wanneer hij van op het staketsel het geweld van de zee aanschouwt (p. 128).

Na zijn "Dictionnaire historique" bezorgt E.B. ons een lijstje van "Personnes remarquables nées à Ostende" (p. 127-130). Tot de minder bekenden behoren : 1. Cornelis Boubereel, geb. 1697, een pater oratoriaan die werkzaam geweest is in Kevelaar en later als parochieherder in Rotterdam waar hij ook gestorven is. 2. Heter Frans Ledoux, geb. 17 april 1698. Na zijn studies in Brugge en Douai werd hij in 1724 raadslid en schepen in Brugge waar hij overleed. Hij schreef een viertal werken.

De hierop volgende "renseignements" bevatten de adressen van enkele consuls. De versnippering van het toenmalige Duitsland blijkt uit het feit dat er in Oostende een consul is voor Baden, Braunschweig, Hannover en Hessen nl. Van Iseghem, Christinastraat 74. Voor Pruisen is dat Bach, Capucijnenstraat, 11. Toen al kwamen vele Duitsers onze badstad bezoeken.

Ook het volgende verdient de aandacht : "Tarif du prix des courses" (p. 132) : Omnibus : per persoon en per rit 0,50 F. (niet zo goedkoop) ; Vigilantes : van 5 u. tot 22 u. : naar station of terug : 1 F. ; in stad : 1 F., na 22 u : 1,50 F.

Nog iets : niet méér dan 4 personen per vigilante. Conducteurs en koetsiers mogen geen drinkgeld vragen (Ha, die goeie ouwe tijd !).

De gids sluit met een hoofdstuk : "Environs d'Ostende" (p. 133-141). Achtereenvolgens worden vermeld :

1. Fort Albert ("entièremment encaissé dans le sable") ;
2. Chambre d'Albert et d'Isabelle. Hier schiet E.B. een bok van formaat. In die kamer zou de aartshertogin haar fameuze eed (je weet wel) afgelegd hebben. Dan lees je de ondoordachte bewering, met het belachelijke slot : "en historien sincère, nous affirmons que ce serment a été prêté, mais nous avons peine à croire qu'il ait été fidèlement tenu". In een stevig gedocumenteerde bijdrage (Biekorf, 1970, nr 3-4, p. 65-71) heeft A. Viaene die fabel definitief uit de wereld geholpen ;
3. La Tour de Ravesy. (Spoorloos verdwenen. Op de plaats daarvan staat nu de schuur van Maurice en Victorine Boydens, hoveniers, Nieuwpoortse Steenweg 640, tussen die steenweg en de Duinenweg, aan het eind van het goed van Prins Karel).
4. Slykens. Hier vestigt E.B. de aandacht op de natuur-historische verzameling van Louis Fr. Paret (1777-1859), een merkwaardig man. (Volgens R. de Beaucourt : R Ravesy-sur-mer, Ostende, 1898, p. 31, werd de hele collectie in 1868 door de erfgenamen verkocht bij akte verleden voor notaris F. Van Caillie te Oostende) ;
5. Nouveau Phare. (57 m hoog - in gebruik genomen op 1.1.1861) ;
6. Chapelle des Dunes. Daarmee bedoelt E.B. , vrij onduidelijk, de bekende Visserskapel. Weer verzeilt hij helemaal in de legende. De kapel (die eigenlijk uit 1717 dateert) stond zagezegd op de plaats van een oudere waaraan volgende legende verbonden is : La Vierge aux souliers d'or. Légende du 14me siècle". Een Oostends meisje wordt ervan beschuldigd uit de kapel een gouden schoentje gestolen te hebben. De Heer van Ravesy wil haar doen terechtstellen maar de minstreel van Ravesy suggereert in een lied dat het meisje, voor haar zieke moeder biddend, het schoentje van O.L.Vrouw zelf gekregen heeft.

In de kapel gebeurt dan het tweede mirakel : de H. Maagd geeft het meisje het andere schoentje. De minstreel trouwt met de Oostendse. "Ils vécurent de longs jours dans la joie" (p. 140). Happy ever after ! Die kapel, voegt E.B. erbij, werd door de soldaten van Daniël van Praet, Heer van Merwede, bij zijn aanval op Oostende, in 1489 verwoest.

7. Bruges. Dat dus ook tot "les environs d'Ostende" behoort. E.B. geeft een opsomming van de Brugse bezienswaardigheden.

Daar E.B. zijn boekje in eigen beheer heeft uitgegeven voert hij in de allerlaatste roze gekleurde bladzijden reclame voor enkele Oostendse winkels. Ik beveel ze hier ook aan :

- A la Ville de Bruxelles, Bonneterie¹as, lingerie... Marché aux Herbes (coin de la rue du Quai). N.B. Les plus beaux articles ne sont jamais étalés.
- J. Buffa, Magasin d'estampes... (vis-à-vis le Jardin des Princes).
- Huyghe-Clicteur, Bijouterie et Orfèverie (rue de la Chapelle, 27).
- F. Hellebuyck, Coiffeur. Fabrique de perruques (rue de Flandre, 14).
- Slitten, Bazar africain (rue de la Chapelle, 41).
- P. Parot, Pédicure, Hotel Saint-Denis, rue de la Chapelle. Les samedis et dimanches. Plus on coupe les cors plus ils repoussent.

Is dat vademecum van E. Bochart in streng historisch opzicht niet overal zuiver op de graat, voor de kennis van Oostendse toestanden omstreeks 1860 biedt het kleurrijke informatie.

G. BILLIET

NIEUWS OVER OOSTENDSE EDELSMEDEN

... blijft schaars, maar nu en dan komen sporadische gegevens aan de oppervlakte. Dit is nu weer het geval in de excellente publicatie van Paul DE BRABANDERE : "De Kortrijkse Edelsmeedkunst" (Verhandelingen uitgegeven door de Leiegouw VI, Kortrijk, 1979, p. 29), waar we het volgende lezen onder d) Vrijmeesterschap :

"De leerjongen die zich als vrijmeester in de nering wilde laten aanvaarden om zo voor eigen rekening te kunnen werken, slaagde hier niet onmiddellijk in ; meestal moest hij nog jaren als gezelschap bij een meester werken. De overheid had immers het aantal meesters beperkt, hoewel de stichtingsordonnantie van 1650 hiervan niets vermeldt.

De ordonnantie van 24 juli 1688 stelt het aantal meesters die van de Kortrijkse nering deel mogen uitmaken vast op 4, ofschoon er in 1650 bij de oprichting van het Kortrijkse ambacht al 6 meesters waren. In 1748 was het maximum gebracht op 6. Sedert 15 september 1768 waren 10 meesters toegelaten.

Zo komt het dat o.m. Michel De Coninck, Jan-Baptist Walgrave en Pieter Gantier, ondanks hun herhaalde rekwerten, zich in de jaren 1760 elders moesten vestigen ; ook Polycarpus Delerive, geboren in Rijsel, die 8 jaar als gezelschap bij Pieter Nolf werkte, Jozef Maes, die 6 jaar als gezelschap bij Pieter Waldack verbleef, en Philip Rogiers, konden zich in Kortrijk niet als meester vestigen. Wij ontdekten dat Delerive zich in Oostende heeft gevestigd.

Deze maatregelen waren erop gericht, de edelsmeden een voldoende afzet te waarborgen ; de jongeren moesten wachten tot een meester overleed of ontslag nam, vooraleer ze in de nering konden worden opgenomen."

N. HOSTYN